

Research results and development prospects. Presented issues of promotion and distribution of agrotourism services in rural areas of Podlaskie helped to formulate the following conclusions:

1. Respondents most commonly used in the accommodation provider's own facility agritourism promotion websites. It was an own website agrotourism accommodation, internet service municipality or county office, advisory center, agritourism association and free hand on the possibilities holiday in Poland.

2. Research shows that the most effective and common form of advertising proved to be rural-tourism accommodation information web portals.

3. Almost all respondents choosing the tourists staying in rural-tourism accommodation have made reservation before coming to the object. Frequently used phone book or online.

4. In our opinion in the future the most important part of marketing of agrotourism providers will be e-marketing and buzz marketing.

Literature:

1. Akademia agroturystyki i rękodzielnictwa. Materiały szkoleniowe. Wydaw. Forum Inicjatyw Rozwojowych, Fundacja Edukacji i Twórczości, Białystok 2006.

2. Chwiałkowska B.: Rola Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne” w rozwoju agroturystyki. [w:] Perspektywy rozwoju oraz promocji turystyki wiejskiej i agroturystyki w Polsce. Red. naukowa C. Jastrzębski. Wydaw. Wyższej Szkoły Ekonomii i Prawa w Kielcach, Kielce 2010.

3. Herbst K. i inni: Agroturystyka. Materiały szkoleniowe. Wydaw. Ministerstwo Gospodarki, Departament Turystyki, Warszawa 2002.

4. Miles L.: Institute of Sales Promotion (IPS), Marketing Doskonały. Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 2000.

5. Sztucki T.: Marketing sposób myślenia system działania. Agencja Wydawnicza „Placet”, Warszawa 1994.

УДК: 338.439.722

ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Ничик А.В., к.е.н., доцент

Сумський державний університет

Викладено теоретичні основи підвищення економічної ефективності виробництва молока від вдосконалення ветеринарного обслуговування тваринництва в аграрному секторі. Виявлено тенденції залежності кількості поголів'я корів та обслуговуючого ветеринарного персоналу.

The theoretical basis of economic efficiency and quality of milk of livestock veterinary services in the agricultural sector. Analyzed the number of livestock population and service veterinary personalu.

Постановка проблеми. Найважливішою галуззю продуктивного тваринництва України є скотарство, яке постачає незмінні продукти харчування і цінну сировину для харчової і переробної промисловості. У результаті господарського використання великої рогатої худоби одержують молоко, що

відзначається високими якість і є сировиною для виробництва молочних продуктів. Молоко і молочні продукти становлять основу повноцінного харчування населення. За науково обґрунтованими нормами харчування людина має споживати в середньому 380 кг (у перерахунку на молоко) молока і молочних продуктів, у тому числі 120 кг. молока у свіжому вигляді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах розвитку інтеграційних процесів в АПК проблеми функціонування молочного скотарства та виробництва якісного молока привертають увагу вчених і практичних ветеринарних фахівців, зокрема: В.І. Бойко, І.Ю. Бісюк, Е.К. Кравцов, В.В. Радченко, В.Г. Рижков, П.Т. Саблук, В.Й. Шиян, О.М. Шпичак та ін. В їх публікаціях висвітлюються питання пошуку резервів підвищення економічної ефективності виробництва тваринницької продукції на основі комплексного використання факторів інтенсифікації та впровадження досягнень науково-технічного прогресу шляхом створення привабливого інвестиційного середовища в сільському господарстві та активізації інвестиційних процесів. Разом з тим, недостатньо вивченими залишаються питання покращення якості молока, підвищення економічної ефективності ветеринарних заходів в молочному скотарстві. Все вищенаведене й обумовило актуальність наших досліджень.

Постановка завдання. Метою даної роботи є дослідження теоретичних основ підвищення економічної ефективності, якості та кількості молока від вдосконалення ветеринарного обслуговування тваринництва в аграрному секторі. Важливим для цього є аналіз кількості поголів'я корів та обслуговуючого ветеринарного персоналу, а також розробка й обґрунтування норм виробництва якісного молока в залежності від здоров'я тварин.

Виклад основного матеріалу дослідження. В агропромисловому комплексі України відбуваються глибокі перетворення, які супроводжуються останнім часом створенням та посиленням інтеграційних процесів, що особливо відчувається в молокопродуктовому підкомплексі країни. За таких умов важливо визначити шляхи більш ефективного використання виробничого потенціалу при виробництві молока. В.Н. Зимовець зазначає, що економічна криза в аграрному секторі супроводжується значним зменшенням поголів'я корів, зниженням продуктивності худоби, зростанням собівартості продукції молочного скотарства. В результаті обсяги виробництва та споживання продукції молока з року в рік скорочуються та, як наслідок, знижується ефективність та конкурентоспроможність вітчизняного молочного скотарства [1]. У разі подальшого скорочення поголів'я молочного стада в господарствах населення це не матиме негативних наслідків для національного споживача. Більше всього постраждають експортери-посередники молочної продукції. Крім того, скорочення виробництва молока відбудеться за рахунок виробників з низькою культурою виробництва і незадовільною якістю сировини. Україна зможе без наслідків скоротити виробництво молока ще на 3,5 мільйонів тонн [2]. Відомо, що Президент України підписав зміни до Закону України «Про молоко та молочні продукти» щодо безпечності та якості молочних продуктів. Згідно із законом, молоко, молочна сировина і молочні

продукти, які виробляються в Україні та ввозяться на митну територію України, повинні відповідати показникам безпеки та якості для харчових продуктів, які встановлені нормативно-правовими актами України. Базисні норми масової частки жиру і білку в молоці розробляються і затверджуються центральним органом виконавчої влади з питань аграрної політики. Цим Законом також передбачено, що виробництво молока, молочної сировини і молочних продуктів здійснюється за наявності експлуатаційного дозволу для потужностей (об'єктів) з їхнього виробництва, що видається відповідним головним державним інспектором ветеринарної медицини, а виробництво молочних продуктів – за наявності експлуатаційного дозволу для потужностей (об'єктів) з їхнього виробництва, що видається відповідним головним державним санітарним лікарем.

До сьогодні абсолютна більшість молока виробляється поки що в господарствах населення, тобто, в умовах ручного доїння з усіма тими негативами, що притаманні цьому способу його отримання. В основі цих негативів лежить максимально можливий контакт молока з довкіллям. Завдання ветеринарних лікарів полягає в тому, щоб не допустити не якісного молока до споживання населенню. Аналіз факторів, що впливають на якість молока, дозволив їх розподілити за передумовами, що виникають в сільськогосподарських підприємствах (рис.1.). Загально відомо, що за останнє десятиріччя в Україні від 60 до 90 відсотків виробництва молока зосередилось в селянських господарствах, хоча зараз в області приблизно 55 % молока заготовлюється на МТФ, а відповідно 45 % в особистих селянських господарствах і від його якості залежить в цілому якість і безпека виробленої переробними підприємствами продукції. В той же час такі технологічні процеси, як одержання, збір, первинна обробка цього молока, транспортування на молокопереробні підприємства залишаються найменш контрольованими.

Рис. 1. Основні чинники якісного виробництва молока

Основне завдання ветеринарно-санітарного контролю – не допускати надходження молока на переробку з неприйнятним рівнем безпеки. Молоко має надходити на збірний пункт від здорових корів, яким вчасно зроблені щеплення та профілактичні обстеження згідно плану протиєпізоотичних за-

ходів. В середньому по господарствах Сумської області надій молока від корови становить 2821кг, в якому вміст жиру в молоці складає 3,74 %. Надій від корови у порівнянні з 2010 р. зріс на 133 кг. В господарствах області щорічно на 100 корів вводиться 25–28 корів-первісток, парується 34-37 телиць, а вихід телят доведено майже до максимального рівня і складає 86 і більше голів телят на 100 корів. Середньодобовий надій молока від корів становить 13 л.

У той же час, ми спостерігаємо, що поголів'я тварин по Сумській області зменшилося з 501 тис. голів у 2006 р. до 399,8 тис. гол. у 2010 р., або на 101,2 тис. гол. (на 20 відсотків). Що ж стосується кількості пунктів ветеринарної медицини у 2006-2010 роках, то вона зменшилась з 119 до 109 одиниць. Таким чином, завантаженість одного пункту ветеринарної медицини (дільничної лікарні) зменшилась з 4,2 тис. гол. до 3,3 тис. гол., тоді як кількість фахівців, які проводять протиепізоотичні заходи в цілому по області, навіть зросла з 719 осіб до 728 осіб, тобто на п'ять відсотків. Таким чином, завантаженість медичного персоналу з розрахунку на одну штатну одиницю зменшилась з 696 голів до 495 голів [3]. Разом з тим продовжує зменшуватися поголів'я рогатої худоби та корів (табл. 1).

Таблиця 1

Наявність великої рогатої худоби та корів в господарствах усіх форм власності Сумській області

Показники	2009 р.	2010 р.	2010 р. до 2009 р., +,-	2010 р. до 2009 р., %	Кіл-ть на 100 га с.-г. угідь, гол.
Велика рогата худоба, гол.	101190	93100	-8090	92,0	9,8
Корови, гол.	42508	40273	-2235	94,7	4,3

Джерело: на основі власних досліджень

Дослідження показали, що при зменшенні наявності поголів'я тварин і завантаженості пунктів ветеринарної медицини, кількість фахівців залишається незмінною. Можемо констатувати, що обстановка, яка склалася в тваринництві країни, викликає велику тривогу і занепокоєння, вимагає серйозного аналізу і визначення стратегії і тактики розвитку. Виконані дослідження дозволяють виявити основні причини скорочення виробництва продукції: поточне зменшення чисельності худоби і продуктивності тварин, що безпосередньо залежить від якісних послуг ветеринарних заходів. Вирішальною при цьому є роль людського чинника, що відображається на якісних показниках і економіці молочного тваринництва. Так, при вчасному виконанні профілактичних ветеринарних засобів можливо запобігти захворюванню тварин.

Спад у виробництві, що існує в Україні на сьогодні, призвів не лише до стрімкого зниження поголів'я тварин у господарствах, а й до зниження кількості та якості отримуваної продукції. Недоотриманню продукції тваринництва передують, перш за все, порушення умов годівлі та утримання тварин, несвоєчасна діагностика, лікування та профілактика хвороб заразної та незаразної етіології, порушення ветеринарно-санітарних вимог при отриманні, зберіганні та транспортуванні продукції. Це все призводить не лише до значних

економічних збитків, а й до можливого виникнення різних захворювань, в тому числі й інфекційних, що ще більше ускладнює ситуацію в господарстві [4]. Не винятком є лейкоз великої рогатої худоби, що займає серед інфекційних хвороб одне з особливих місць, оскільки хвороба отримала значне поширення у багатьох регіонах України. Лейкози тварин діагностують майже у всіх країнах світу. Більш широко вони поширені в США, ряді країн Центральної Європи, Данії, Швеції і країнах Близького Сходу. Таке значне поширення лейкозу зумовлює великі економічні збитки, які в першу чергу стосуються племінних господарств, де хворі на лейкоз тварини втрачають племінну цінність, а племінні господарства – відповідний статус [5].

Останнім часом лейкоз великої рогатої худоби набув значного поширення й в Україні. Лейкоз, за рахунок широкого розповсюдження, наносить світовому скотарству значних збитків. Він представляє потенційну небезпеку, особливо генофонду племінного молочного тваринництва, так як реєструється у високопродуктивних тварин найбільш цінних молочних порід [6]. Крім того, в благополучних господарствах при встановленні лейкозу витрачаються додаткові кошти на проведення комплексу ветеринарно-санітарних, селекційно-зоотехнічних і господарських оздоровчих міроприємств, спрямованих на ліквідацію хвороби [7].

Разом з тим проведення ветеринарних заходів вимагає певних матеріальних та грошових витрат, що входять у собівартість сільськогосподарської продукції. Проте здійснювати їх слід, оскільки будь-які захворювання тварин пов'язані з економічними втратами для господарства. Майже всі хвороби призводять до скорочення поголів'я тварин, зниження продуктивності худоби, зменшення надоїв молока. З метою економічної оцінки ефективності проведення ветеринарних заходів можливо використовувати формули, які б визначали втрати від падежу тварин, зменшення надоїв молока при захворюванні на лейкоз. Нами запропоновано методичний підхід визначення економічного ефекту від своєчасно проведених ветеринарних заходів в галузі тваринництва.

Розрахунок збитків від зниження якості продукції:

$$З_1 = (Ц_3 - Ц_x) \times M_p,$$

де: $Ц_3$ – $Ц_x$ ціни реалізації 1 кг продукції (молока) одержаної відповідно від здорових і хворих на лейкоз корів, грн.;

M_p – кількість реалізованої продукції пониженої якості, кг.

Розрахунок збитків від зниження продуктивності тварин:

$$З_2 = M_3 (П_3 - П_x) \times Ц \times T,$$

де: M_3 – кількість захворілих тварин, гол.;

$П_3$ – $П_x$ – середньодобова кількість продукції, одержана від здорової та хворої тварини, л;

$Ц$ – закупівельна ціна 1 кг продукції, грн.;

T – середня тривалість нагляду за зміною продуктивності тварин, днів.

Загальну суму збитків обчислювали за формулою:

$$\sum Z = Z_1 + Z_2.$$

Питома величина витрат на ветеринарні заходи, грн.:

$$Пв = Вз : Мз,$$

де: Вз – загальна сума витрат на ветеринарні заходи, грн.;

Мз – кількість захворілих тварин, гол.

Визначення економічного ефекту:

$$Еф = Зз - Вз,$$

де: Зз – запобіжні економічні збитки, внаслідок проведення ветеринарних заходів, грн.;

Вз – витрати на ветеринарні заходи, грн.[8].

Посилення уваги економіці тваринництва та використання категорій і показників ефективності при аналізі результатів виробництва дозволяють націлювати його на корисний кінцевий ефект і найбільшу віддачу від сукупних вкладень. Отримання від кожної голови худоби максимуму високоякісної продукції при найменших витратах праці та коштів на одиницю продукції дозволяє підвищувати прибутковість господарства, його рентабельність, збільшувати темпи розширеного відтворення і покращувати соціальний розвиток господарства. Слід зважати і на те, що рівень молочної продуктивності корів і склад молока залежать від багатьох факторів: породи, походження та індивідуальних особливостей тварин, їх віку і фізіологічного стану, годівлі і утримання, пори року і т.д. У кожній породи рівень молочної продуктивності корів у великій мірі залежить від індивідуальних особливостей, обумовлених генотипом. Істотний вплив на молочну продуктивність корів здійснює температура, вологість і насиченість газами навколишнього середовища. Також впливають на продуктивність молочних корів літній та зимовий періоди. Якщо в літній період на високопродуктивних пасовищах, а взимку їм не забезпечують відповідний рівень годування, більш високі надої отримують від корів, що отелилися рано навесні. Основними шляхами підвищення економічної ефективності виробництва молока може послужити впровадження у виробництво новітніх технологій доїння і годування, ветеринарного обслуговування. Ці технології дозволяють економити ручну працю, а відповідно заробітну плату, корми та енергоресурси. При роботі доїльних залів нового покоління потрібен всього один оператор, що обслуговує стадо великої рогатої худоби.

Так само паралельно необхідно використовувати холодильні установки, які дозволяють знизити втрати молока – сировини, а також збережуть сортність і жирність цього делікатного продукту. При впровадженні раціонів з вітамінізованими добавками підвищується продуктивністю молочних корів і, як наслідок, підвищення валового надою. Необхідно вчасно проводити обстеження поголів'я стада, що дасть можливість на ранніх етапах ліквідувати захворювання, це збереже продуктивність корів. Необхідно скоротити використання молока на внутрішні потреби (годування телят) – це чудово зроблять замітники незбираного молока, які за складом схожі з натуральним продуктом, проте його вартість нижче. Є ймовірність знизити постійні витрати виробництва (утримання і ремонт будівель і споруд, машин і устаткування) застосуванням безприв'язного утримання стада і максимального використання пасовищ. Ефективною є відгодівля худоби з використанням дешевих від-

ходів харчової промисловості (жом, барда та ін.). Перевагами відгодівельних майданчиків є можливість прискореного створення виробничих потужностей для відгодівлі худоби та короткі терміни окупності (2 - 3 роки) капітальних витрат. При розробці нових проектів майданчиків необхідно повніше враховувати кліматичні умови окремих зон району, що дозволить більш ефективно використовувати наявні кормові ресурси. Запропоновані заходи по інтенсифікації всього молочного скотарства спрямовані на підвищення ефективності галузі.

Висновки. Економічна ефективність виробництва молока багато в чому залежить від організації виробництва та управління. З подоланням кризи, а потім і забезпеченням розвитку на основі розв'язування ініціативи і самостійності товаровиробників, конкуренції між ними почне підвищуватися й економічна ефективність. Це можливо лише за дотримання основних принципів переведення молочного скотарства на промислову основу, що передбачає високий рівень продуктивності праці. Велика роль належить вдосконаленню формування комплексів в умовах інтеграції, поглибленню їх спеціалізації та застосування передових технологій виробництва молока; вибору раціональних розмірів комплексів та своєчасного їх освоєння; зміцненню кормової бази і застосуванню науково обґрунтованого рівня годування; оптимізації структури стада; створення спеціалізованих господарств і ферм з вирощування ремонтного молодняку, що задовольняє вимогам промислових технологій; вдосконалення селекційно-племінної роботи; впровадження перспективних форм організації та оплати праці; підвищення вимог до зоотехнічної і ветеринарної роботи, спрямованої на використання можливостей зростання продуктивності худоби, якості їх продукції.

Література:

1. Зимовець В.Н. Економічне регулювання молочного виробництва в країнах Європейського Союзу / В.Н. Зимовець, М.М. Ільчук // Економіка АПК. – 2003. – №5. – С. 79-87.
2. Хайруллин Ф. Экономическая эффективность использования коров / Ф. Хайруллин // Молочное и мясное скотоводство. – 2007. – №6.
3. <http://vet.org.ua>.
4. Лейкоз великої рогатої худоби / [О.Б. Домбровський, Л.Є. Корнієнко, Б.М. Ярчук та ін.]; За ред. О.Б. Домбровського. – Біла Церква, 2003. – 210 с.
5. Лейкоз великої рогатої худоби [Б.М. Ярчук, О.Б. Домбровський, Р.В. Тирсін, Л.Є. Корнієнко, О.В. Довгаль]. – Київ, 2000. – 64 с.
6. Мандигра М. С. Генетичні аспекти лейкозу великої рогатої худоби / М.С. Мандрига // Ветеринарна медицина України. – 2000. – № 4. – С. 18-19.
7. Касторнов Н. Экономические аспекты эффективного развития молочного скотоводства / Н.Касторнов // Молочное и мясное скотоводство. – 2006. – №6. – С. 5-8.
8. Ничик А.В. Організаційно-економічні основи ветеринарного обслуговування сільськогосподарських підприємств: [монографія] / А.В. Ничик. – Суми: Собор, 2009. – 140 с.